

Elżbieta Różańska

Samocena uczniów kreatywnych

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 1, 75-81

1986

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Różańska

SAMOOCENA UCZNIÓW KREATYWNYCH

Wstęp

Mimo coraz liczniejszych badań nad osobowością jednostek twórczych w dalszym ciągu pozostaje aktualne stwierdzenie, że jest to „terra incognita”. W literaturze przedmiotu jest sporo polemik na temat samooceny osób kreatywnych. Można tu wymienić opinie diametralnie różne, np. jedni badacze twierdzą, iż proces twórczy jest efektem zaniżonej samooceny, drudzy natomiast dowodzą, że osoba kreatywna charakteryzuje się bardzo wysoką samooceną.

Stąd zrodził się pomysł zbadania samooceny jednostek twórczych wyłonionych wśród uczniów szkół średnich. Badania obejmowały dwa etapy, pierwszy miał na celu ustalenie norm dla narzędzia badającego samoocenę, drugi natomiast służył wyłonieniu jednostek kreatywnych.

1. Badanie samooceny

Spośród wielu określeń i definicji samooceny najbardziej trafna wydaje się definicja, która przyjmuje, że samoocena to system ocen odnoszących się do własnej osoby, powstający na podstawie obrazu własnej osoby /J. Reykowski 1968; S.L. Rubinsztein 1962/.

Samoocena może być realna lub idealna, pewna lub zagrożona, stabilna lub niestabilna, pozytywna lub negatywna, zawyżona, zaniżona lub adekwatna, autentyczna bądź obronna; te rodzaje samooceny mogą być ze sobą powiązane.

Badania samooceny przeprowadzono za pomocą narzędzia nazywanego „OKH”, co oznacza: osobowość kreatywna według Holmesa

/D.S. Holmes 1976/. Kwestionariusz ten został przetłumaczony z języka angielskiego i zmodyfikowany w Katedrze Psychologii WSP w Kielcach. Zawiera on 75 różnych stwierdzeń, jak np.:

nr 3 „jestem bardziej niezależny w swych sądach niż inni ludzie”

nr 7 „w porównaniu z innymi jestem bardziej pomysłowy, zdecydowany, niezależny, pewny”

nr 8 „bardziej niż innych martwi mnie to, co o mnie myślą drudzy”

Osoby badane ustosunkowują się do tego typu stwierdzeń i w arkuszach odpowiedzi posługują się następującymi symbolami:

++ = w zupełności się zgadzam

+ = zgadzam się

? = nie wiem, jestem niezdecydowany

- = nie zgadzam się

-- = zupełnie się nie zgadzam

Za pomocą tego narzędzia zbadano 936 osób - uczniów starszych klas szkół podstawowych /VII, VIII/ oraz uczniów szkół średnich różnych typów w mieście średniej wielkości. Wyniki wyrażono w punktach; na podstawie ich rozkładu ustalono normy w poszczególnych grupach wiekowych. Tak np. w klasach IV liceum ogólnokształcącego rozsiew wyników wynosił od 14 do 96 punktów, w zależności od tego samoocena niska mieści się w przedziale poniżej 31 punktów, natomiast wysoka powyżej 45 punktów. W ten sposób ustalone normy posłużyły następnie do badania stopnia samooceny uczniów szkół średnich.

2. Badanie stopnia kreatywności i wyników nauczania

Badaniami objęto młodzież klas II i III szkół ponadpodstawowych, było to 243 uczniów liceum ogólnokształcącego oraz 122 technikum mechanicznego - łącznie 365 osób, co obrazuje tabela 1.

W obu szkołach występuje zdecydowana przewaga jednej z płci - w liceum - dziewcząt /83,1%, w technikum chłopców /85,2%, co jest charakterystycznym objawem dla tego typu szkół.

Tabela 1

Badani według typu szkoły i płci

Badani	Liceum ogólnokształcące		Technikum mechaniczne	
	N	%	N	%
chłopcy	41	16,9	104	85,2
dziewczęta	202	83,1	18	14,8
ogółem	243	100,0	122	100,0

W celu uzyskania niezbędnych informacji zwrócono się do trzech nauczycieli uczących w danej klasie, aby wydali opinię o poszczególnych uczniach, która to opinia obejmowałaby poziom zdolności twórczych oraz poziom ocen szkolnych.

W pierwszym przypadku instrukcja brzmiała następująco:

Badanie ma na celu wyłonienie uczniów odznaczających się dużą pomysłowością, tj. takich, którzy przy sprzyjających warunkach w przyszłości mogą wnieść nowe wartości w dziedzinę nauki, kultury bądź techniki. Zwracamy się do Pani/a/ o ocenę wszystkich uczniów według skali od 2 do 4, biorąc pod uwagę ich możliwości twórcze, tzn. oryginalność myślenia w rozwiązywaniu problemów, unikanie potocznych opinii i schematycznego działania. Zaznaczamy, iż nie chodzi nam tutaj o uczniów osiągających bardzo dobre wyniki w nauce ani o tych, którzy pochodzą z rodzin dobrze sytuowanych, lecz o tych, którzy przy sprzyjających warunkach mogą zostać potencjalnymi racjonalizatorami, wynalazcami, naukowcami, twórcami.

Skala ocen: 4 - duże zdolności twórcze

3 - przeciętne zdolności twórcze

2 - małe zdolności twórcze

? - gdy Pan/i/ nie potrafi określić zdolności twórczych ucznia

Dane te prosimy wpisać w rubryce - poziom zdolności twórczych - w załączonym imiennym wykazie uczniów.

W drugim przypadku instrukcja brzmiała:

Prosimy o dokonanie ogólnej ceny każdego z uczniów, biorąc za

podstawę stopnie z poszczególnych przedmiotów łącznie.

Skala ocen: 5 - uczeń bardzo dobry

4 - uczeń dobry

3 - uczeń dostateczny

2 - uczeń niedostateczny

Dane te prosimy wpisać w rubryce - poziom ocen szkolnych.

Uzyskane w ten sposób opinie pochodziły od trzech nauczycieli pracujących z daną klasą co najmniej dwa lata, chodziło tutaj o zminimalizowanie subiektywizmu opinii, a także o ograniczenie przypadkowych ocen, będących wynikiem niewystarczającej znajomości ucznia. W sytuacji, gdy głosy trzech opiniodawców były rozbieżne, obliczono średnią.

3. Problem współzależności samooceny i poziomu kreatywności

Biorąc pod uwagę przyjęte kryteria, spośród uczniów liceum ogólnokształcącego wyłoniono 22 osoby twórcze /9,1%/ natomiast w technikum mechanicznym 13 /10,7%/. Łącznie spośród 365 badanych uznano za kreatywne 35 osób /9,6%/. Porównując powyższe dane z wynikami innych badaczy należy stwierdzić, iż liczba ta jest wysoka, co zapewne ma swoje źródło w wybranej metodzie - mianowicie nie stosowano testów selekcyjnych uczniów kreatywnych, lecz oparto się na wiedzy oraz intuicji nauczycieli znających uczniów. Wydając opinię o swoich wychowankach wskazywali oni na przejawy owych zdolności twórczych, takich jak: plastyczne, muzyczne w zakresie prób kompozycji, poetyckie, organizacyjne w zakresie kierowania grupą społeczną.

Po wyłonieniu w ten sposób uczniów kreatywnych dokonano porównania ich samooceny z oceną nauczycieli, przy czym jedno i drugie dotyczy zdolności twórczych.

Tabela 2

Uczniowie kreatywni według poziomu samooceny

Samoocena	Lic. ogól.		Tech. mech.	
	chł.	dz.	chł.	dz.
niska	-	4	1	-
przeciętna	1	11	9	-
wysoka	-	6	3	-
ogółem	1	21	13	-

Niską samoocenę stwierdzono w pięciu przypadkach - wydaje się, iż taka nieadekwatna samoocena jest wynikiem niekorzystnych wpływów środowiskowych, częstokroć bowiem oryginalność jednostki bywa odbierana jako coś pejoratywnego, reakcje otoczenia mogą przybierać postać przykrych uwag, docinków, przezwisk itp. ze strony rówieśników, nauczycieli czy członków rodziny. Działania tego rodzaju doprowadzają w konsekwencji do postrzegania siebie jako kogoś wyróżniającego się, zatem gorszego od innych.

Najliczniejszą grupę, bo 21 osób, stanowią uczniowie, którzy oceniają siebie jako przeciętnych, co świadczy o tym, że uczeń nie zauważa u siebie zdolności twórczych, czy też nie zdaje sobie z tego sprawy, jak to ma miejsce w odniesieniu do natury mało refleksyjnej, albo też „nie zna” sam siebie.

U dziesięciu uczniów kreatywnych wystąpiła samoocena wysoka - ta zgodność w postrzeganiu siebie z opinią wychowawców ma niewątpliwie pozytywny wpływ na młodego człowieka i stwarza sprzyjającą atmosferę do rozwijania zdolności twórczych.

Przy porównaniu poziomu ocen szkolnych z poziomem uzdolnień twórczych nie stwierdzono istotnych zależności - uczniowie kreatywni zostali zakwalifikowani przez nauczycieli do każdej z trzech grup, tzn. osiągających bardzo dobre wyniki w nauce, dobre bądź dostateczne. Potwierdza to tezę głoszącą, iż myślenie bądź działanie typu kreatywnego nie zawsze pozwala na osiągnięcie bardzo dobrych ocen szkolnych; kontynuując tę myśl można stwierdzić, że szkoła nie stanowi najkorzystniejszego środowiska rozwijającego zdolności twórcze, ponieważ częstokroć preferuje myślenie i zachowanie nie wybiegające poza ogólnie uznane i przyjęte ramy.

4. Uwagi końcowe

Reasumując można stwierdzić, że wysoka samoocena nie stanowi wyróżnika uczniów kreatywnych, podobnie jak nie stanowią tego i oceny szkolne. Fakt, że uczniowie kreatywni miewają słabe wyniki w nauce, może mieć poważne konsekwencje pedagogiczne, rzutuje bowiem na wzajemne kontakty w relacjach nauczyciel - uczeń. Zbyt duża różnica między wyobrażeniem o sobie a tym, jak

nas postrzegają inni, może doprowadzić do zaburzeń w zachowaniu, przejawiających się w agresji bądź zahamowaniu a nawet wycofaniu się z kontaktów społecznych, co obserwuje się niekiedy u jednostek wybitnych. Dotyczy to szczególnie osób wrażliwych, mniej odpornych psychicznie, a co za tym idzie bardziej podatnych na stresy.

W związku z tym zachodzi konieczność podnoszenia wiedzy nauczycieli i wychowawców, dotyczącej jednostek kreatywnych. Wiedza ta winna obejmować:

- poznanie osobowości uczniów twórczych, ze szczególnym uwzględnieniem jej specyficznych cech,
- znajomość form pracy dydaktycznej wzbudzającej i rozwijającej takie strony myślenia, jak: płynność, elastyczność, oryginalność,
- umiejętność posługiwania się metodami kształtującymi środowisko wychowawcze, rodzinne i rówieśnicze, w którym jednostka twórcza, a więc bardzo cenna dla społeczeństwa, znalazłaby sprzyjający jej klimat.

Przedstawione badania mają charakter pilotażowy, dlatego też uzyskane wyniki należy traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na małą grupę badanych. Analiza zebranego materiału pozwala jednak na ukierunkowanie dalszej pracy. W poszukiwaniu rozwiązań metodologicznych czy pedagogicznych należałoby porównać wyniki badań testami umożliwiającymi wyłonienie jednostek kreatywnych z opiniami nauczycieli znających wychowanków, w celu zweryfikowania trafności tych opinii. Trzeba również zbadać, czy uczniowie kreatywni napotykają trudności bądź popadają w konflikty w obcowaniu z rodziną, rówieśnikami, nauczycielami oraz w jaki sposób rozwiązują swoje problemy w sferze kontaktów społecznych.

B i b l i o g r a f i a

- DOBROŁOWICZ W., Psychologia twórczości /w zarysie/, Kielce WSP 1982.
- HOLMES D.S., A Questionnaire Measure of the Creative Personality. in: "Journal of Creative Behavior" Buffalo 1976, v. 10 No 3.

- REYKOWSKI J., Eksperymentalna psychologia emocji, Warszawa Książka i Wiedza 1968.
- RUBINSZTEJN S.L., Podstawy psychologii ogólnej, Warszawa Książka i Wiedza 1962.
- Twórczość w procesie rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży - materiały z sesji naukowej pod redakcją St. Popka, Lublin Wyd. UMCS 1982.